

призначених для утримування великих мас політичних противників, військовополонених, осіб, призначених до знищення. Перші великі концтабори з'явилися 1940-1941 рр. в Освенцімі, Майданеку, Трєблінці. Загалом на польських землях було 200 концтаборів. Особливою жорстокістю відрізнялася гітлерівська політика стосовно євреїв. У планах гітлерівців було цілковите їх винищення ("голоко́ст") [4, с.135]. Подібна політика проводилася гітлерівцями стосовно циган.

Впродовж війни матеріальне становище польського населення постійно погіршувалося. На початку окупації гітлерівці заморозили заробітну плату, в той час як ціни постійно зростали. Населення міст було змушено за безцінь продавати цінні речі, меблі, одяг, щоб не померти з голоду. У найгіршому становищі була інтелігенція, яка тепер працювала на підсобних роботах. Дещо кращим було становище сільського населення. Німці сприяли селянським господарствам, вимагаючи взамін великих контингентів. Явище "свідомої колаборації" з окупантами не набуло поширення. [2, с.515].

Таким чином, становище польських земель після гітлерівської окупації було вкрай важким. Польська армія не мала сил, щоб протистояти збройним силам Рейху, вона була погано підготовлена до нападу. Крім того, вирішальним фактором було й те, що Польща з трьох сторін була оточена німецькими корпусами. Союзники не спішили виконувати свої зобов'язання, розуміючи, що при такому розкладі сил саме їм доведеться брати на себе основну частину боротьби з окупантом. Щодо населення Польщі, то його умови життя були катастрофічними. Закривалися школи, вищі навчальні заклади, полякам було заборонено займати урядові посади, відвідувати культурні заклади. Крім того, цей період характеризувався значними репресіями з боку німецької окупації. Створювалися концтабори, людей вивозили на роботу на територію Німеччини, проводилася політика терору і репресій щодо інтелігенції та духовенства.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Бліцкриг» в Європі, 1939–1941: Польща / Проєктор Д. М. — М.: ООО «Видавництво АСТ», 2004. — 477 с.
2. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. — 752 с.
3. Вільям Ширер. Зліт і падіння третього рейху (Том 1,2) — пер. з англ. Ржешевський О.А. — М.: Воєніздат, 1991.)
4. Дяков В.А. Коротка історія Польщі. З найдавніших часів до наших днів / Дяков В.А. — Москва: Наука, 1993. — 528 с.
5. Цветков С.Е. Міжнародні відносини і зовнішня політика в 1917-1945 роках / Цветков С.Е. — К.: Либідь 1997. — 232 с.
6. Лиддел Гарт Б.Г. Вторая мировая война. — М.: АСТ, 1999 — 680 с.
7. Події, що передували Другій світовій війні. Режим доступу: <http://www.antifaschistischen-linke.tk>

Безпалько Б.

Науковий керівник – доц. Григорук Н. А.

ОСОБЛИВОСТІ ІСПАНСЬКОЇ ЕКСПАНСІЇ В ЛАТИНСЬКУ АМЕРИКУ

У XVI ст. Англія та Іспанія конкурували за геополітичні сфери впливу. Кожна намагалася різними способами дискредитувати суперницію. В цьому аспекті постала проблематика іспанської експансії Латинської Америки. Саме англійська пропаганда розповідала про Іспанію, як країну кровожерливих вбивць і релігійних фанатиків. В історії ця гіперболізація отримали назву «чорні легенди» – від іспанського «leyenda negra». Вони стосувалися багатьох сфер, однією з яких була нібито варварська колонізація Іспанією Південної Америки. Оскільки іспанські монархи носили титул «католицьких», чутки стали активно використовуватися і іншими протестантськими країнами – Голландією, а потім Північною Америкою. Вони настільки увійшли в свідомість людей, що навіть багато сучасних католиків: священники, монахи, миряни виступали проти святкування 500-річчя відкриття Америки Колумбом, яке відзначалося в 1992 р. [6].

Як ми бачимо зазначена тема активно використовується на історичному, культурному і релігійному рівнях. Особливо ідею «кривавої» конкісти підтримували та розвивали протестантські держави. Та й сьогодні переважна більшість суспільства безапеляційно висловлює думку щодо жахливих злочинів іспанців. Тому, зазначена проблематика є актуальною і потребує детального вивчення.

Запропонована тема була предметом дослідження таких науковців як: В. Рубель; В. Талах [2], С. Купрієнко; Бернардино де Саагун [1], І. Хемонд [7], та ін.

Мета роботи: розкрити особливості процесу колонізації іспанцями Латинської Америки та визначити позитивні і негативні процеси, які супроводжували експансію.

Основними завданнями роботи є: проаналізувати джерельну базу питання, з'ясувати причини завоювання і його наслідки.

Іспанці шукали нових торговельних шляхів і вирішили скористатися шансом, який надали їм теорії моряка з Генуї, Христовфора Колумба. На його думку, достатньо було проробити 4200 миль на захід від Іспанії, щоб опинитися в «Індіях». Отримавши підтримку іспанського двору – короля Фердинанда і королеви Ізабелли, – Колумб спорядив маленький флот з трьох вітрильних суден, які вийшли в плавання в серпні 1492 р. Через два місяці він висадився на одному з Багамських островів, що отримав з його легкої руки назва Сан-Сальвадор. Будучи впевненим, що досяг берегів Індії, Колумб

назвав мешканців острова «індіанцями». Він досліджував і інші острови Карибського басейну, виявив на них виробу із золота і поспішив повернутися в Іспанію, щоб доповісти про свою знахідку. Надалі він тричі повертався в ці місця, як і раніше приймаючи далекі острови за східні береги Азії. У подібному омані Колумб перебував до самої смерті, позбавивши себе слави відкривача Америки [4].

Європейці обстежили північну і значну частину східного узбережжя Південної Америки, більшість Карибського узбережжя Центральної Америки. Ще в 1494 р. (тобто через 2 роки після першого плавання Колумба) між Іспанією та Португалією був укладений Тордесільянський договір, який розмежовував сфери їх територіальної експансії. У нововідкриті землі з Піренейського півострова рушив потік авантюристів, які шукали золото і підданих. У 1513 р. Бальбоа пересік Панамський перешийок і вийшов до узбережжя Тихого океану, а Понсе де Леон відкрив Флориду – перше іспанське володіння в Північній Америці. Кількома роками згодом був відкритий півострів Юкатан, а в 1519–1521 рр. іспанські конкістадори на чолі з Ернандо Кортесом завоювали Центральну Мексику, знищивши державу ацтеків і повністю зруйнувавши їх столицю – Теночтітлан. У першій половині 30-х років XVI ст. іспанці, на чолі з Франсіско Пісарро та Дієго де Альмагро, завоювали Перу, – основну територію цивілізації інків. Рухаючись далі на південь, іспанські завойовники на чолі з Альмагро вторглися в 1535–1537 рр. в межі країни, яку вони назвали Чилі (дослівно – «холод»), але тут наштовхнулися на опір войовничих аруканів. Опір відчайдушних індіанців міг, як відомо, лише ненадовго стримати озброєних вогнепальною зброєю загарбників, адже за рік нова хвиля завойовників домоглася свого [3].

Насильницьке завоювання підтверджують факти військових сутичок між конкістадорами і місцевим населенням. Так, Іннес Хемонд писав, що в 1519 р. іспанський губернатор острова Куби Дієго Веласкес де Куельяр доручив ідальго Ернану Кортесу розвідати і завоювати на материк індіанські території, за чутками, багаті золотом. Кортес мав 10 важких і 5 легких польових гармат і 13 мушкетів. Він зробив зупинку на Тринідаді для того, щоб найняти додаткових рекрутів і придбати коней. Після цього він вирушив до мексиканського узбережжя в районі сучасного Табаско, де здобув перемогу в битві з індіанцями. 21 квітня 1519 р. висадився на тому місці, де пізніше було побудовано місто Веракрус. Тут Кортес зустрів племена тотонаків, що платили данину правителю ацтеків Монтесумі II, яким допоміг прогнати ацтекських митарів й залучив до свого війська. Залишивши у Веракрусі сотню людей, в середині серпня 1519 р. Кортес вирушив на Теночтітлан. Його облога тривала 70 днів – до 13 серпня 1521 р. Кортес мав 1386 іспанців, 16 гармат, більш ніж 300 тис. союзників-індіанців. Їм протистояло близько 200 тис. ацтеків. Зрештою іспанцям вдалося перемогти, захопити уей тлатоані Куаутемока. Вцілілі будівлі захопленого Теночтітлана були зруйновані, поховавши під собою тіла полеглих захисників. Після падіння, місто було знищене. Разом із зруйнуванням Теночтітлану конкістадорам дісталася територія великої імперії, що охоплювала центральну, західну, частково східну території сучасної Мексики. Завоювання інків теж показало іспанців з негативного боку. Коли конкістадори зайняли кілька міст інків дорого їм заступило військо. Іспанці вчинили на рідкість підступно. Вождь інків Атауальпа (по суті, узурпатор, який прийшов до влади в результаті збройної боротьби за владу зі своїм братом Уаскаром після смерті батька Уайна Капака) був викликаний на переговори. Пісарро зловив вождя інків і жадав за нього викуп золотом розміром з кімнату площею 35 м², заповнену до стелі золотом. Наказ був виконаний, але Пісарро задушив вождя. Конкістадори взяли Куско і поставили там маріонеткового правителя Манко Інку [7].

Загалом вчені підрахували, що за перші півтора століття після подорожі Колумба корінне населення Південної та Північної Америки значно зменшилось у чисельності. Отже, логічно напрашується висновок про «криваву конкісту».

Однак, перемоги в Америці виникали не тільки (і не стільки) через військову перевагу. Сперечатися не доводиться: і зброя, якою володіли колонізатори, і незвичні для індіанців коні, і військова дисципліна регулярних військ – все зіграло свою роль. Але найбільш руйнівним чинником стали хвороби, які європейці принесли з собою на Американський континент. Краснуха, грип і віспа масово вбивали місцеве населення, яке не володіло імунітетом проти іноземних інфекцій. Історики наводять різні цифри, але більшість сходяться на тому, що від 50 до 90% індіанців, що мали контакт з хворими європейцями, виявилися беззахисними перед хворобою і просто загинули. За найбільш приблизними підрахунками в 1519 р., напередодні вторгнення Кортеса, в Центральній Америці проживало 20 млн. індіанців; до 1650 р. в живих залишилися 2–3 млн [4]. Виходить, таким чином, що європейці володіли смертельною зброєю, про яку навіть не підозрювали.

Ще одним фронтом іспанської експансії виступав релігійно-культурний аспект. У 1493 р. Папа Олександр VI видавав буллу «Inter caetera», якою гарантував надання нових земель Королівству Іспанії, взамін він вимагав євангелізації місцевого населення. Таким чином, під час другої подорожі Колумба бенедиктинські ченці супроводжували його разом з іншими дванадцятьма священниками [4].

Процес християнізації мав спочатку насильницький характер: коли перші францисканці прибули до Мексики у 1524 р., вони спалили місця поклоніння язичників, відчувивши значну частину місцевого населення. Проте надалі Католицькі священники почали діяти іншими способами: розпочався процес взаємної асиміляції європейської та індіанської культури. У 1530-х рр. вже розпочали адаптацію християнства до місцевих звичаїв, в тому числі будівництво нових церков на місцях стародавніх культових споруд, що призвело до суміші християнства Старого Світу з місцевими релігіями. Так, неподалік від міста Мехіко на місці зруйнованого

індіанського храму була побудована церква діви Марії Гваделупської, що стала місцем паломництва індіанців. Церква стверджувала, що там відбулося чудесне явлення Богоматері. Цій події присвячено багато ікон, спеціальних ритуалів. На цих іконах Діва Марія зображувалася з лицем індіанки – «смаглява мадонна», а в самому її культі почувалися відгомони колишніх індіанських вірувань. Незважаючи на жорстокість і руйнування, індіанська культура не загинула, вона вижила і мінялася під впливом іспанської культури. Поступово складалася нова культура на основі синтезу іспанських та індіанських елементів [5].

Також, французький історик П'єр Шано писав, що антиіспанська пропаганда виконувала роль «зручного клапана» [8]. За його словами, «вигаданим геноцидом індіанців, нібито скоєному в XVI ст., можна було прикрити масові вбивства здійснені північними американцями в XIX ст. на західних кордонах». Зауважимо – там де колонізаторами були іспанці переважна більшість сучасних мешканців є червоношкірими. Щодо використання індіанців як рабської сили, то вона існувала лише в перші роки колонізації, як результат приватної ініціативи. Після того, як королева Іспанії Ізабелла дізналася про позбавлення місцевих жителів свободи, вона відразу відреагувала. Своім наказом від 1500 р. вона змусила звільнити всіх індіанців, а Колумб був позбавлений права керувати новими землями. На підтвердження намірів королеви варто процитувати рядки з її заповіту, написаного перед смертю в 1504 р.: «Наш намір полягає в тому, щоб на наших островах і материках, як відкритих, так і ще не відкритих, поширювати нашу католицьку віру, посилаючи сюди священників та інших мудрих осіб, богобоязливих, щоб з ентузіазмом вчили місцевих жителів віри і хорошим манерам. Тому сердечно прошу мого короля і заповідаю моїй дочці княгині та її чоловікові, князеві, щоб намагалися не допускати заподіяння особистої та матеріальної образи жителям перерахованих земель. Зробіть все можливе, щоб ставитися до них гуманно і справедливо, а якщо в чому небудь буде заподіяно шкоди – нехай буде виправлено» [8].

Отже, основними причинами початку колонізації іспанцями Латинської Америки були: пошук нових торговельних шляхів, дорогоцінних металів, а також значні наукові досягнення у географії. Вищезазначені факти свідчать про те, що іспанська експансія Латинської Америки була не однозначною. На різних етапах ми спостерігаємо перемінний характер розвитку подій. З однієї сторони іспанці вдавались до кривавих розправ, а з іншої – проводили культурну асиміляцію, яка супроводжувалася релігійною терпимістю та спільним взаємовпливом. На сьогоднішній день індіанські традиції Латинської Америки продовжують існувати в трансформованому, християнізованому вигляді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернардино де Саагун, Куприенко С.А. Общая история о делах Новой Испании. Книги X–XI: Познания астеков в медицине и ботанике / Ред. и пер. С. А. Куприенко. – К.: Видавец Куприенко С.А., 2013. – 218 с.
2. Историки Доколумбовой Америки и Конкисты. – Київ: Либідь. Кн. 1 : Фернандо де Альва Иштлильшочитль Хуан Баутиста де Помар / пер. с исп. В.Н. Талаха; под ред. В.А. Рубеля. – 2013. – 500 с.
3. Іспанська колонізація Карибського басейну. Завоювання Мексики і Перу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studopedia.org/10-149152.html>
4. Іспанські дослідницькі експедиції і колонізація Америки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://moaoavita.com.ua/geografija/ispanski-doslidnicki-ekspedici%D1%97-i-kolonizaciya-ameriki/>
5. Макарчук В. Іспанська та португальська колонізація. Організація управління колоніями [Електронний ресурс] / В. Макарчук. – Режим доступу: <http://studentu.info/gosudarstvo-i-pravo/istoriya-gosudarstva-i-prava-zarubezhnyh-stran/ispanska-ta-portugalska-kolonizatsiya-organizatsiya-upravlinnya-koloniyaми>
6. Панченко О. Чи була колонізація Америки варварською? [Електронний ресурс] / О. Панченко // Духовний дзвін. – Режим доступу: <https://www.dyhdzvin.org/statti/tsikave/chi-bula-kolonizatsiya-ameriki-varvarskoyu.html>
7. Хэммонд И. Конкистадоры. История испанских завоеваний XV–XVI веков / И. Хэммонд. – М.: Центрполиграф, 2002. – 400 с.
8. Чи була колонізація Америки варварською? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.christusimperat.org/uk/node/37253>

Процків Г.

Науковий керівник – доц. Лахманюк Т. В.

ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ ХАЙРАДДІНА БАРБАРОССИ II (1475–1546 РР.)

Хайраддін Барбаросса II – не був звичайним розбійником. Він талант воєначальника й організатора, видатного моряка продемонстрував як корсар і як адмірал флоту султана Османської імперії.

Мета даного дослідження полягає у розкритті особистості Хайраддіна Барбаросси II як головнокомандувача.

Відомі такі факти, що Ацор народився в 1475 р. на острові Мітіліні (Лесбос) у сім'ї колишнього офіцера Османської імперії та гречанки по імені Катерина.

Батько Хайраддіна помер рано і сім'я опинилася в жахливому злиденному становищі. Його молодші брати Арудж та Ісхак спочатку вибрали мирні професії. Ісхак став теслею, Арудж – матросом на кораблі. А Хайраддін або Хизр, як називали його у родині, став гончарем, як і його батько, який заповідав йому невелику гончарну майстерню.